№ 229 Դեկտեմբերի 9 (21) 1881 Դեկտեմբերի 9 (21) № 229

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։
Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։
Յայտարարութիւն ընդունվում է, ամեն լեզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ խմբագրին։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիա։ Հրդեհ Վիեննայի թատրոնի մէջ։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դաւիթ բէկ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 2 դեկտեմբերի

Այս օրերս մի օր մտնելով Քիւրքճեանի մօտ, գտայ նորան, աչքերը յատակի վրա սևեռած, խոր մտածութեան մէջ։ Նա ինձ երևաց մի այլ Մեֆիստոֆելէս իր մեծ գլխով, թուխ և թանձր և թնջուկ մազերով, մութ կերպարանքով, մրուայլ աչքերով, յանկորոյ քթով, սրավերջ և ծայրը դէպի մի կողմ ծռուած մօրուքով. մտածում էր, գլուխը ուսի վրա թեք։ Բարև, Քիւրքճի եղբայր. ինչ բան է, հարցրի։ Չը գիտես, եղբայր, տունս քանդվում է, պատասխանեց, ցոյց տալով ինձ մի ապակի, որի վրայից ժամանակի ցեցը կրծում էր Անոյ մի հրաշալիքը։ Ցաւալի էր տեսնել այնքան քրտինքի, ծանրավաստակ օրերի, ահալից գիշերների մի գործ, առանց հեղինակի ցանկացած արդիւնքին հասնելու, առանց ազգային դաստիարակութեան և ազգային պատմութեան ուսուցման գործին ի նպաստ գործադրվելու, յանկարծ տապալուած։ Ահա ուրիշ ապակիներ, ահա ուրիշ ապակիներ, նոյնպէս կրծոտուած. բոլորն էլ թանգագին տեսարաններ. աւաղ, կորչում է աշխատանքս, մինչև երկու հարիւր էլ է չունեմ պատրաստած օրինակներս։ Եւ արուեստագէտը իր կուրծքին մէջ զգում էր մի սաստիկ մրրիկ, որի շունչը պնչներէն ծխի նման էր դուրս գալիս։ Նա ինձ երևում էր մի դիւցազն մի ահագին հրէշի հետ մաքառելիս, վերջապէս ժայթքեց իր ներքին հուրն ու մուրը մի չանիծարոտ յանդիմանութեամբ։

Մի այսպիսի ժամանակում, ուր ազգային հերոսները վխտում են լրագրերի մէջ, իրենց յօդուածներով ու առաջարկութիւններով, անուն հանելու բուռն տենչանքով, մի Անի, մի հայրենի աւերակ, որ ոչ նուազ զօրութիւն է տալիս նոցա, ճակատները բարձրացնելու և իրենց համար գոյութեան իրաւունք պահանջելու, մի լուսանկար Անի, որ զմայլեցնում է Վիրխովների պէս աշխարհահռչակ մարդոց և մի նախախնամական գործ է հրատարակվում, Վենետիկի աշխարհագրական ժողովի մէջ, Հ. Գ. Ալիշանի բերնով, և որի համար այլազգի լրագրեր առաջարկում են իրենց ծառայութիւնը քարոզութիւն (propogande) անելու, մի Անի կործանվում է հայ հերոսների ձեռքի տակ. նորա ճարտարագործութեանց պատկերներն եղծվում են արուեստագիտի դարանների մէջ, և չորս միլիոնէն աւելի հայի համար 200 օրինակ դեռ չէ էլ տպված, և հարիւր ու քսան օրինակ հազիւ է ծախսված։

Արուեստագէտը չէր մոռանում իր ջերմ շնորհակալիքը յայտնել «Մշակ» լրագրի մասին, որ արձագանք տուեց Վիրխովի հիացական ձայնին և բաց արաւ իր էջերը Անոյ աւերակներին ստորագրվելուն։

Բայց ո՞ւր են Մասիս և իր ընկերները, ուր են հայրենիքի համար հալվող ու մաշվող կ. պօլսեցիք, որոնք մի օրինակ անգամ չունեն տարած. ո՞ւր են հայոց ներկայ կաթողիկոսներն ու իրենց վանքեր. ո՞ւր են Վենետիկի (ի բաց առեալ Հ. Գ. Ալիշանը) և Վիեննայի հայրենատուչ Մխիթարեանք և իրենց վարժարանները. ո՞ւր են հայոց ճեմարաններն ու թեմական ու վիճակային հոգևոր դպրոցներ*)։ ո՞ւր են մեր համալսարանական դօկտօր ուսուցիչներն և հայոց պատմութեան ու հայրենիքի գիտութեան վարժապետներն։ Այդ բոլորը թմբրութեան, անտարբերութեան ու մինչև անգամ գոռոզ տգիտութեան մէջ մրափում են։ Բաղդը է, դոցա ամենին, հայրենիքի վրա հնդուհաւի փքոնութիւն ունեցող ճառեր ճամարտակել հայ մանտեսինների ու նոցա խաթունների ապուշ գովեստները վաստակելու ու նոցա սեղանի վրա ճենճերուող անուշահամ ք ի ւ ֆ թ ա ն վայելելու համար։ Այդ մարդիկ պէտք էր մի քարոզութիւն անէին, անում են իրենց որովայնի քարոզութիւնը, և երջանիկ են ու իրենց երկրային պարտականութիւնը կատարած պրծած՝ երբ փայլուն մատանիներ ունեն իրենց մատերի վրա և Հաւանի սիկարն իրենց ջուր կաթեցնող շրթների մէջ և իրենց ուռուցիկ պարսկաճաշակ բարձերի վրա։ Սարդանապալութիւնն էլ մարդկութիւն է, ինչ փոյթ թէ մի Անի է կորչում և երեք միլիոնի չափ չինական ոգևական հայեր նորա փոշիների մէջ են խեղդվում, քարերի տակ ճմլվում։ Ինձնից յետոյ ջրհեղեղ, ասում է հայ հերոսը։

*) «Մշակ» լրագրից յայտնի է որ միայն Փամբակի Ղարաքիլիսի ուսումնարանը մի հաւաքածու գնել է։

մի և նոյնը՝ որ, իր գրչով, լրագրերի էջերի վրա դօնքիխօտաբար է արշաւում, իր հայրենիքը և նրա կոյսեր անհաւատներից պաշտպանելու համար։

Ա. Մ. Ե. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 7 դեկտեմբերի

Հաճեցէք, պ. խմբագիր, մեր այդ մի քանի տողերին տեղ շնորհել ձեր պատուական թերթի մէջ։

Աստրախանի մի փոքրիկ հասարակութիւնից հասաւ մեզ 107 րուբլ նուէր, որով յարգելի պարոնները բարեհաճել են թեթևացնել մեր այս տարի Սիւնեաց աշխարհում կատարած ճանապարհորդութեան ծախքերը։ Գուցէ մենք վիրաւորած կը լինէինք մեր նուիրատուների համեստութիւնը, եթէ նրանց անունները հրատարակելու լինէինք։ Բայց նրանց մի այդպիսի ազնիւ համակրութիւնը պարտք է դնում մեզ վրա հրապարակաւ յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը։

Պարոնների նուէրը մեր աչքում մեծ արժէք ունի աւելի այն կողմից, որ մեր ժողովրդի ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, դարձեալ գտնվում են անձինք, որ գնահատել գիտեն աշխատութիւնը։ Այդ խրախոյսը մեծ է և ամենայն գովութեան արժանի։

Մեր ամբողջ գրական ասպարիզում այդ երկրորդ անգամն է, որ մենք գտնում ենք մեր ընթերցողներից այս տեսակ քաջալերութիւն։ Առաջին անգամին Ռուսաստանի մի հեռաւոր քա-

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԺԵ.

Անձրևային մառախլապատ օրին յաջորդեց պարզ, աստղազարդ գիշեր։

Զէվու *) բերդը պաշարված էր հայոց զօրքերով։ Պարսից զօրքերը ամեն կէտերի վրա յաղթվելով, մի մասը ջարդված էր, մի մասը գերի էր ընկած, իսկ մնացածները փախել, պատսպարվել էին բերդի մէջ։ Դէպի բերդը տանող բոլոր կամուրջները պարսիկները քանդել էին։ Հաղորդակցութիւնը դրսի հետ կտրված էր։

Զէվու բերդը գտնվում էր Հալիձորի գետի ձախ ափի վրա, հին Բաղաբերդից մէկ մղոն հեռաւորութեամբ դէպի հարաւ։ Սիւնեաց աշխարհի շատ բերդերի նման, նա շինված էր մի այնպիսի տեղում, ուր երկու գետեր խառնվելով միմեանց, կազմում են մի սուր եռանկիւնի։ Մի այսպիսի եռանկիւնու մէջ գտնվում էր բերդը։ Հարաւային կողմից գալիս էր Հալիձորի գետը, իսկ արևմտեան կողմից Գեղվայ գետը կտրելով նրան, կազմում էր եռանկիւնին։ Նա Ղափանի միւս բերդերի նման բոլորովին բարձրավանդակի վրա չէր գտնվում, այլ նեղ ձորի մէջ, սեղմված յիշեալ երկու գետերի գրկում։ Մի կողմից միայն բարձրանում էր դէպի արևմտեան կողմի բլուրը, ուր կանգնած էր անմատչելի միջնաբերդը։

*) Զէվու կոչվում է և Զէյվայ. այդ բերդը պէտք չէ շփոթել այն Զէյվայ ամրոցի հետ, որ գտնվում է Ղարաբաղի Գիւլիստան կոչված մահալում, Ղարաչինար կամ Աղջա-Ղալայ գիւղի մօտ, և ոչ շփոթելու է Բարգիւշատի վիճակի Մուղանջիկ կոչված մասի Զէյվայի հետ։ Մեր նկարագրած Զէվուն յայտնի է Սիւնեաց պատմութեան մէջ Գեղի անունով, որը Բաղաց իշխանների բերդն էր, գտնվում է Ղափանի մէջ։

Բերդը պատած էր հաստ պարսպով, որը շուրջանակի ամրացրած էր բրգաձև աշտարակներով։ Պարսպի շուրջը տարածվում էր մի երկրորդ ամրութիւն. դա էր ածուխի հողից կազմված թանձր թումբը, որը իր փափուկ կողքերի մէջ այնպէս էր ընդունում թնդանօթների ռումբերը, որպէս փետուրեայ բարձը ընդունում է իր մէջ գնդասեղի ծայրը, առանց ցաւ զգալու։ Դա մի ամուր պատնէշ էր, միայն հողից թափված։ Այդ պատնէշի մօտով, խորին, բնական խրամատների միջով, որոտալով, քարերին և ժայռերին զարկվելով, անցնում էին Հալիձորի և Գեղվայ գետերը, որոնք նոյն իսկ բերդի ստորոտում միանում էին, նրա դիրքը աւելի անմատչելի կացուցանելու համար։

Միջնաբերդի մէջ այդ միջոցին տիրում էր կատարեալ խրախճանում։ Կարծես, մի չար մարգարէի գուշակութեամբ մարդիկ համոզված լինէին, թէ ահա մի քանի րոպէից յետոյ աշխարհս կը կործանվի, և ամեն ինչ կը լուծվի, կը կորչի յաւիտենական ոչնչութեան մէջ։ Ամեն ոք սարսափելի տագնապով սպասում էր վճռական րոպէին։ Խանի կանանոցի մէջ յուսահատութիւնը աւելի սոսկալի էր։ Չը նայելով, որ գիշերից բաւական անցել էր և այդ ժամուն բոլոր խանումները հանգստացած էին լինում իրանց փափուկ օթեակներում, իսկ այդ գիշեր դեռ ոչ ոք քնած չէր։ Նրանք ընթրիք անգամ չէին վայելել։ Բազմածախս խոհանոցի բոլոր պատրաստութիւնները պղնձէ մեծ մատուցարանների վրա սառչում էին։ Ներքինիները իրանց շողոքորթութեան բոլոր հմտութիւնով մնացել էին շուարած։ Նրանք չը գիտէին ինչով մխիթարել, ինչով հանգստացնել տիկիններին։

Այդ միջոցին մանկահասակ խանումներից մէկը, իր չքնաղազարդ օթեակում, խելագարի նման, մի անկիւնից դէպի միւսն էր վազում, ինքն էլ չը գիտէր, թէ ինչու համար։ Նրա գլխին քօղ չը կար. մետաքսեայ նեղ վարսակալը միայն հաւաքել էր ճոխ գիսակները գեղեցիկ գլխի վրա, որոնք առանց հիւսերի թափվել էին կլոր ուսերի վրա, ծածկում էին նրա դալար մէջքը։

Դէմքը գունաթափ էր. աչքերի մէջ վառվում էր տենդային երկչոտութիւն։ Նա մօտեցաւ պատուհանին, դողդոջուն մատներով բարձրացրեց վարդագոյն-թաւիշեայ վարագոյրը։ Այնտեղից վեր առեց մի փոքրիկ արկղիկ, որ Սպահանի ընտիր գործ էր հիանալի քանդակներով։ Նա դրեց արկղիկը գորգի վրա, ինքը նստեց նրա մօտ։ Փոքրիկ բանալին պտտվեցաւ նրա նուրբ մատիկների մէջ, արկղիկը բացվեցաւ։ Նրանում, կարծես, թագցրած լինէին երկնքի աստղերի ամենագեղեցիկները, որոնք իսկոյն փայլել սկսան ճրագի լոյսի առջև։ Դրանք գոհարներ էին, որոնք ոչ միայն հանդիսաւոր օրերում, այլ հասարակօրէն զարդարում էին գեղեցիկ կնոջ բազուկները, մատները, կուրծքը, պարանոցը և մինչև անգամ ոտների սրունքները։

Այդ արկղիկի մէջն էր ամփոփված նրա ուրախութիւնը, դրանով էր գնել անտանելի ամուսինը նրա սէրը։ Իսկ այժմ երկար մի առանձին տխրութեամբ նայելուց յետոյ աչք շլացնող ականների վրա, նա կրկին կողպեց արկղիկը, մտածում էր իր գանձը թագցնել մի ծածուկ տեղում։ Նա վեր կացաւ, արկղիկը սեղմած գողտրիկ կուրծքի վրա, որ այդ միջոցին սաստիկ զարկում էր։ Աչք էր ածում իր շուրջը, տեսնելու, թէ որտեղ աւելի յարմար էր թագցնելու։ Նոյն րոպէում լսելի եղաւ թնդանօթի որոտը, որի արձագանքը դղրդալով տարածվեցաւ բերդը շրջապատող նեղ ձորերի մէջ։ Տիկինը մի ակամայ ճիչ բարձրացրեց, ձեռքերը թուլացան, արկղիկը ցած ընկաւ, և փշրվելով, գոհարները սփռվեցան նաշխուն գորգերի վրա, նրանց նկարները աւելի բազմատեսակ անելու համար։

Այդ թշնամու թնդանօթների ձայնն էր։ Առաջին անգամը չէր, որ որոտում էին նրանք, բայց տիկինը, խորասուզված իր հոգեկան խռովութիւնների մէջ, դեռ ոչինչ չէր լսել։

Նա մոռացաւ գոհարները։ Մայրական սէրը խեղդեց ընչասիրութեան ցանկութիւնը։ Միակ առարկան, որ այժմ մտաբերեց նա, էր իր զաւակը։ Սկսեց սենեկում կատաղաբար որոնել նրան, ամենևին չը մտաբերելով, որ նա այնտեղ չէր, այլ պառկած էր կից սենեակում ադախնի հսկողութեան ներքոյ։

Տիկնոջ պահապան ներքինին նախասենեակում նիրհում էր, ամենևին ուշադրութիւն չը դարձնելով, թէ ինչ է կատարվում իր շուրջը։ Ծերունի ներքինին աֆիոն ընդունելու սովորութիւն ունէր, այս գիշեր, երևի, սրտի տխրութիւնից, փոքր ինչ աւել ընդունեց և արբեցուցիչ թոյնը բոլորովին թմրեցրեց նրան։ Բայց տիկնոջ արձակած ճիչը վրդովեց նրա հանգստութիւնը, նա կիսաքուն դրութեան մէջ գլուխը վեր բարձրացրեց, և նախասենեակի խաւարի մէջ ոչինչ չը տեսնելով, կրկին գլուխը դրեց իր կարծր բարձի վրա, սկսեց մրափել։ Նրա բարձը, որ մի տոպրակ էր, լցրած աղոցած փայտի թեփով, դրած էր ուղիղ տիկնոջ դռան հանդէպ, դրսի կողմից։ Եթէ աւելցնենք այդ բարձի վրա ներքինու ածիլած գլուխը,—երկուսը միասին կազմում էին մի ամուր պատնէշ, որ արգելում էր տիկնոջ սենեակի դռան ներսից բացվելը։ Այսպիսով ինքը ներքինին ներկայացնում էր մի մեծ կողպէք, որ փականք էր դրել խանի գեղեցիկ կնոջ օթեակի դռան վրա։ Որպէս մի հաւատարիմ շուն, գլուխը կպցրած դռանը, նա ամբողջ գիշերը պառկած էր լինում նախասենեակում։ Ոչ մի անցուդարձ տիկնոջ սենեակի դռնով կատարվել չէր կարող, առանց նրան զարթեցնելու։ Բայց երբ այդ սոսկալի պահապանը զարթեցաւ, յանդուգն այցելուի մահը պէտք էր վճռված համարել։

Չը նայելով, որ ամրոցի մէջ տիրում էր կատարեալ անկարգութիւն, բայց կանանոցի մէջ դեռ սովորական կարգերը բոլորովին չէին խանգարված։ Կանանոցը այն միակ հիմնարկութիւնն է մահմեդական աշխարհում, որի օրէնքները կամայականութեան չեն ենթարկվում։ Թող աշխարհը քանդվի, թող ամեն ինչ տակնուվրա լինի, բայց կանանոցի գերին իր օթեակից դուրս գալու իրաւունք չունի։

Բայց նոյն րոպէում տիկինը այդ խստութիւնների վրա ուշադրութիւն չէր դարձնի։ Եթէ մտաբերէր, որ իր զաւակը գտնվում է ադախնի

ղաքից, Նիժնի Նովգորոդից, մի պատուելի հայ տիկին ուղարկեց մեզ 100 րուբլի, որպէս նուէր «Կայծերի» հրատարակութեան համար։ Գրականութեան վիճակը պէտք է բաղդաւոր համարել, երբ կինը սկսում է համակրել։

Րաֆֆի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դեկտեմբերի 2-ին հրատարակվեցաւ Մոսկվայում «Русскій Курьеръ» լրագրի 211 համարը։ Ինչպէս յայտնի է այդ լրագիրը ներքին գործերի մինիստրի հրամանով դադարեցրած էր մի քանի ամսով։

—

Բաշնորաշէն գիւղից, պ. Հայկ Տէր-Ամբակումեանցից ստացանք 4 րուբլ բաժանորդագին «Ժուրնալ դ'Օրիանի» համար։ Առաջվայ փողերի հետ կանի 908 րուբլ 15 կոպէկ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Փարիզի „առևտրական ժողովը", որ իր ձեռքի տակ ունէր երկու ուսումնարաններ 1,600 աշակերտներով, նորերումս բացարեց „բարձրագոյն առևտրական ուսումնարան", որի համար Մալերբ բուլվարի վրա աչագին և ընդարձակ շինութիւն է կառուցված։ Ուսումնարանի հանդիսաւոր բացման ժամանակ ներկայ էին մի քանի մինիստրներ և բազմաթիւ պատգամաւորներ։ Սպասում էին Գամբետտային, բայց նա ուղարկեց ասել, որ ինքը չէ կարող ներկայ գտնվել։ Առևտրական ժողովի նախագահը մի ճառ արտասանեց, որով մեկնեց ուսումնարանի նպատակները և կոչումը և ասաց, թէ առևտուրն էլ արդիւնաբերութեան չափ գիտութիւն և գործունէութիւն է պահանջում։ Նա յոյս յայտնեց, որ կառավարութիւնը բոլոր միջոցներ գործ կը դնէ առևտրական դաշնագրեր կապելու համար, որովհետև ինչպէս քաղաքականութեան համար, նոյնպէս և առևտրի համար ազատութիւնը ամենալաւ միջոց է։ Առևտրական մինիստր Րուվիէ մի ճառ արտասանեց, որով ցոյց տուեց երկրի տնտեսական առողջութիւնները, նախագծված երկաթուղիները, ջրանցքները և նաւահանգիստները։ Նա յայտնեց, որ նոր ընդհանուր տարիֆը հնից աւելի ազատամիտ է։ Ժամանակ է վերանորոգել առևտրական դաշնագրերը։ Մի քանի պետութիւնների հետ դաշնագրերը վերանորոգված են, միւսների հետ բանակցութիւններ են կատարվում։ Կառավարութիւնը կաշխատի պաշտպանել և զարգացնել առևտրական դաշնակցութիւնների ձևը, որ անհրաժեշտ է առևտրական նշանաւոր գործերի համար։ Ազատութիւնը կենդանութիւն է տալիս առևտրական գործունէութեանը։ Տնտեսական զարգացման առաջին պայմանները ազատութիւնը և խաղաղութիւնն են կազմում։ Թէ առաջինը և թէ երկրորդը ապահոված են ժողովրդի կամքով և այժմեան կառավարութեան քաղաքականութեամբ։ Բայց մասնաւոր գործերը պէտք է նպաստեն հասարակական ջանքերին։ Առևտրական ժողովը հասկացաւ այդ և ստեղծեց մի հիմնարկութիւն, որ առևտրական մեծ գործերի համար ընդունակ մարդիկ կը պատրաստէ։ Այդ ուսումնարանը պէտք է ոչնչացնէ նախապաշարմունքները առևտրի դէմ, իբրև գործունէութեան երկրորդական կարգի դէմ։ Րուվիէ օրինակ բերեց վաճառականներին, որ առևտրական յարաբերութիւններ ունին ամբողջ աշխարհի հետ և գիտէ, թէ ինչպիսի արդիւնաբերութիւնը և ինչպիսի հումնիւթ պէտք է բերել տայ։ Մինիստրը ինչպէս գիտնականին, զինուորին կամ արհեստագէտին, վաճառականին էլ երկրի ոյժերից մէկն է համարում։ Վաճառականը պէտք է լինի համարձակ, աչնիւ և զգոյշ։ Բացված ուսումնարանի աշակերտներից Ֆրանսիան սպասում է, որ նրանք ոչ թէ միայն վաճառականներ, այլ և ազգասէրներ կը լինեն։ Սենատի նախագահ Լէօն Սէ նոյնպէս մի քանի խօսք ասաց։ Իր ընտանեկան աւանդութիւնների համեմատ նա յարգում է առևտուրը և ուսումնարանի ապագայ աշակերտներին հրաւիրում է ուսումնասիրել առևտուրը և դրամական գործերը ոչ թէ միայն անձնական, այլ և Ֆրանսիայի հարստութեան համար, որ իր արդիւնաբերութեան շնորհիւ վերջին տասը տարիների ընթացքում յաղթեց այնպիսի դժուարութիւնների, որոնք անելք էին համարվում։

Ներկայումս Գամբետտա զբաղված է Ֆրանսիական նաւատորմի մանրամասն ուսումնասիրութեամբ։ Նա այդ նաւատորմը անբաւարար է համարում Ֆրանսիայի ժամանակակից պէտքերի համար և մտադիր է պատգամաւորների ժողովին առաջարկել, որ տասը հատ զրահակիր նոր նաւեր կառուցանվին։ Սպասում էին, որ սենատին կառաջարկվի մասնաժողովի զեկուցումը Տունիսի կրեդիտի մասին, բայց զեկուցանող Լանգլուա յայտնեց, որ զեկուցումը դեռ պատրաստ չէ։ Ֆինանսների մինիստրը մեկնեց, որ կառավարութեան և մասնաժողովի մէջ անհամաձայնութիւն կայ այն հարցի առիթով, թէ արդեօք իրաւունք ունի պատերազմական մինիստրը արտաքոյ կարգի կրեդիտից աւելի ծախս անել։ Մինիստրը յոյս ունի, որ այդ հարցի վերաբերութեամբ համաձայնութիւն կը կայանայ կառավարութեան և մասնաժողովի մէջ։

„France" լրագիրը հաղորդում է, որ կը նշանակվեն Ֆրանսիական հետևեալ նոր դեսպաններ, Շալմէլ-Լակուր՝ Բեռլին, Տիսօ՝ Լոնդոն և Շօդորդի՝ Կ. Պոլիս։

Պարլամենտական մասնաժողովը, որ նշանակված է գահական բրիլլիանտները ծախելու համար, բացի պատմական հաւաքեալ իրեղէններից, իր նախագահ ընտրեց Րասպայլին և մանրամասնօրէն քննեց ոչնչացրած գահի թանգագին իրեղէնները։ Գեղարուեստների մինիստր Անտօնէն Պրու ցանկանում է պահպանել այն բոլոր իրեղէնները, որոնք պատմական կամ գեղարուեստական նշանակութիւն ունին։ Րասպայլ կամենում է միայն մի քանի առարկաներ պահել, յուսալով թանգագին իրեղէնների վաճառումից ստանալ 3,00,0000 ֆրանկ։ Այդ գումարից ստացված եկամուտները պէտք է գործ դնվին ծեր և հիւանդ բանւորների ապահովութեան համար։ Մասնաժողովը իբրև էկսպերտ հրաւիրեց Բապստին, որ խորհուրդ է տալիս պահպանել հետևեալ առարկաները. սուր շքանշանների հաւաքածուն, որի գինը 200,000 ֆրանկ է, ժամացոյցը, որ Ալժիրի բէյ ընծայել է Լուդովիկոս XIV, գինը 3000 ֆրանկ, մի սուր, որի գինը 250,000 ֆրանկ է։ Բապստ խորհուրդ չէ տալիս ծախել երևելի բրիլլիանտ „Ռեգենտ", որի գինը 12 միլիոն է։ Աճուրդով ծախելու ժամանակ նա կարող է 800,000 ֆրանկով ծախվել և մի աֆերիստի ձեռք կարող է ընկնել, որ այդ բրիլլիանտ իր հետ առած կը շրջի ամբողջ աշխարհը նրան ցոյց տալու նպատակով։

ՀՐԴԵՀ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Վիէննայի թատրոնի մէջ պատահած հրդեհի մասին հաղորդում են հետևեալ մանրամասները։ Հրդեհը սկսվեցաւ եօթ

սենեակում, դուռը բաց կանէր, և ներքինու գըլուխը ու մարմինը ոտնակոխ անելով, կանցնէր և կը մտնէր աղախնի սենեակը։ Նա վանդակի մէջ բռնված անընտել թռչունի նման անդադար թռչում էր այս կողմ և այն կողմ։ Հարիւր անգամ նայեց իր անկողնի մէջ, հարիւր անգամ շօշափեց նրան, բայց դարձեալ չէր հաւատում իր աչքերին, թէ իր զաւակը այնտեղ չէր։ Որդեկորոյս մայրը բոլորովին շփոթված էր։ Կասկածը նրա մէջ կատաղութեան հասաւ, երբ թնդանօթները սկսեցին այժմ աւելի և աւելի յաճախ որոտալ։ Նա ուշաթափ եղաւ, ընկաւ այն գոհարների վրա, որ մի քանի րոպէ առաջ սփռված էին գորգերի վրա և զարդարում էին նրանց գեղեցկութիւնը։

Աղախնի սենեակում ճրագը դեռ վառվում էր։ Ինքը, աղախինը, որին կոչում էին փարիզան, նստած էր իր տիկնոջ երեխայի փոքրիկ անկողնի մօտ։ Երեխան քնած էր։ Նրա ծանր շնչառութիւնը ցոյց էր տալիս, որ բոլորովին առողջ չէ. և իրաւ, մի քանի օր էր, որ կոկորդի ուռոյցք էր ստացել։

Նա գլուխը վեր բարձրացրեց, և կիսաբաց աչքերով նայելով աղախնի վրա, ասաց.

—Ջուր եմ ուզում։

—Կը տամ, զաւակս, կը տամ, ասաց աղախինը և վեր կացաւ կատարելու նրա պահանջը։

Երեխան ջուրը խմելուց յետոյ, գլուխը կրկին դրեց բարձի վրա և իսկոյն քուն եղաւ։ Աղախինը դարձեալ նստեց իր առաջվայ տեղում, հիւանդի անկողնի մօտ։ Արդեօք ցաւակցութիւնը, թէ պարտաճանաչութիւնն էր ստիպում այդ մանկահասակ կնոջը հսկել իր հիւանդի մահճի մօտ,—յայտնի չէ, միայն երևում էր, որ նա վճռել էր այս գիշեր ամենևին չը քնել։ Գուցէ նա նոյնքան վախենում էր, որպէս միւսները և երկիւղը խլել էր նրա աչքերից քունը. գուցէ պաշարված ամրոցը նրան նոյնքան սարսափեցնում էր, որպէս միւսներին։

Կրկին լսելի եղաւ թնդանօթի որոտումը։

Բայց այդ կործանիչ որոտումը, որ ուրիշների վրա սարսափ էր բերում, կարծես, նրան մի առանձին զուարճութիւն էր պատճառում. Նրա տխրամած դէմքը աւելի և աւելի պայծառանում էր և խոշոր աչքերում վառվում էր ուրախութեան կրակը։ Թշնամու թնդանօթի ձայնը արձագանք էր գտնում նրա սրտում, խորին բերկրութեան արձագանք։

Նա վեր կացաւ, ճրագը վեր առեց, ուշիկ քայլերով դուրս եկաւ։ Մի քանի վայրկեան կանգնեց նախասենեակում, նայում էր պառկած ներքինու վրա։ Ներքինու խռմփալու ձայնը արդէն ցոյց էր տալիս, որ նրա քունը խիստ ծանր էր։ Նա զգուշութեամբ մօտեցաւ տիկնոջ սենեակի դռանը։ Թէև ներքինու գլուխը և բարձը դրած էին նրա հանդէպ, բայց նրանք այնքան տեղ չէին բռնում, որ արգելէին աղախնի մտնելը։ Նա մի կողմում կանգնելով, թեքվեցաւ և ականջը ուշադրութեամբ տարաւ դէպի դռան փոքրիկ ճեղքը։ Ներսից ոչ մի շշունջ լըսելի չէր լինում։ Նա մտածեց, որ տիկինը, երևի, քնած է, թէև նա դեռ ուշաթափութեան մէջ էր գտնվում։

Նա կրկին ուշիկ քայլերով վերադարձաւ իր սենեակը, ճրագը դրեց իր տեղում և նստեց հիւանդի անկողնի մօտ։ Մի քանի րոպէ գտնվում էր մի տեսակ անվճռականութեան մէջ, որ խիստ հեշտ կարելի էր նկատել նրա բազմահոգ դէմքից։ Յետոյ կամաց-կամաց ձեռքը տարաւ դէպի հիւանդի վերմակը և զգուշութեամբ կիսով չափ բարձրացրեց։ Նա այժմ մի առանձին երկիւղածութեամբ նայում էր գեղեցիկ երեխայի երեսին, նայում էր դողալով և չէր վստահանում կատարել այն, ինչ որ մտածում էր։

—Քնել... քնե՛լ...լսելի եղաւ կանանոցի բարձր աշտարակի գլխից։

Դա ներքինապետի հրամայական ձայնն էր, որ իր դիտանոցից նայում էր ամբողջ հարեմի վրա։ Այդ աշտարակը մի այնպիսի տեղում էր կանգնած, որ նրա բարձրութիւնից կարելի էր տեսնել կանանց բոլոր օթեակների լուսամուտները։ Այդ սպառնալից ձայնը լսելի էր լինում ամեն գիշեր երեք անգամ։ Առաջին անգամին պէտք է բոլոր կիները իրանց ընթրիքը կերած, վերջացրած լինէին. երկրորդ անգամին պէտք է ճրագները մարէին և քուն լինէին. իսկ երրորդ անգամին դռները փակվում էին և յարաբերութիւնները բոլորովին արգելվում էին։

Ներքինապետի այժմեան զգուշացուցիչ ձայնը երկրորդ անգամին էր պատկանում, որով մի քանի րոպէից յետոյ ամբողջ հարեմի մէջ պիտի տիրէր խաւարը։ Այդ ձայնը, կարծես, շտապեցրեց աղախնին կատարել իր դիտաւորութիւնը, որի համար նրա քաջութիւնը պակասում էր։ Նա ձեռքը դողդողալով տարաւ դէպի հիւանդի պարանոցը, բռնեց նրա կոկորդից և բթամատով ու ցուցամատով այնպէս պինդ սեղմեց ուռոյցքը, որ երեխան թփրտաց, դողդողաց, խեխեռաց և ապա սկսեց սաստիկ ճիչ բարձրացնել։

Այդ միջոցին աղախինը զարմանալի արագութեամբ վեր թռաւ, ոտքով զարկեց ճրագին, ցած գցեց, ճրագը հանգաւ, իսկ ինքը խաւարի միջից դուրս պրծաւ բարձր ձայնով գոչելով. «խեղդվեցաւ, խեղդվեցաւ, օգնեցէք, խեղդվեցաւ»...

Նա վազեց դէպի տիկնոջ սենեակը, իր ոտքերի տակ կոխ տալով, տրորելով պառկած ներքինուն, որը սարսափելով զարթնեց, և չը կարողանալով իսկոյն հասկանալ պատահածը, իր սոսկալի շփոթութեան մէջ կարծում էր, թէ ահա թշնամիները ներս թափվեցան ամրոցի մէջ, սկսել են բոլորին կոտորել.—«Օգնեցէք... օգնեցէք»... սկսեց աղաղակել և նա, դուրս վազելով դէպի կանանոցի բակը։

Ոչ սակաւ եղաւ և աղախնի զարհուրանքը, երբ նա մտաւ տիկնոջ սենեակը։ Տեսնելով նըրան գունաթափ, դիակի նման ընկած յատակի վրա,—տեսնելով այնտեղ սփռված գոհարները, սենեակի անկարգութիւնը, փշրված աթիլիկը,—նա կարծեց, թէ հէնց նոյն րոպէում այնտեղից փախաւ աւազակը, որը իր տիկնոջը սպանելով, կողոպտել էր նրա սենեակը։

Բայց նա այնքան սրտի և մտքի ամրութիւն ունէր, որ բոլորովին չը շուարվեցաւ. Մանաւանդ, երբ նայեց լուսամուտներին, գտաւ նըրանց ամրողջութեամբ իրանց տեղում փակված։ Իսկոյն մտաբերեց, թէ ինքն էր, որ ներքինուն կոխ տալով, անցաւ նրա վրայից և բաց արաւ դուռը։ Ուրեմն ոչ մի տեղից աւազակ մտնել չէր կարող։ Նա զգաց իր սխալը և շտապեց իր ձեռնարկութեանը մի այլ կերպարանք տալ։

Առանց մի վայրկեան կորցնելու, տիկնոջը նոյն դրութեան մէջ թողնելով, նա դուրս վազեց կանանոցի բակը, որ թոյլ չը տայ յիմար ներքինուն շատ աղմուկ բարձրացնել։

—Ասադ, Ասադ, ձայն տուեց նրան մօտենալով,—ինչ ես խելքդ կորցրել, այստեղ մեր տիկինը մեռնում է, այնտեղ նրա երեխան խեղդվում է, իսկ դու բակում կանգնած, աղաղակներ ես բարձրացնում. Գնանք, գնանք շուտով։

—Ի՞նչ է պատահել, հարցրեց շփոթված Ասադը, ամենևին չը հասկանալով իր լսածը։

—Եկ, տես, թէ ինչ է պատահել, քաւթառ, մեռելի նման քնում ես, ու ոչինչ բանից տեղեկութիւն չունես. վերջին խօսքերից յետոյ աղախինը համարեա ուժով բռնեց նրա ձեռքից և քարշ տուեց դէպի տիկնոջ սենեակը։

Բայց ներքինին, ցոյց տալու համար, թէ ինքն էլ մի բանից տեղեկութիւն ունի, մտաբերեց աղախնի խօսքերից մէկը միայն՝ «խեղդվում է» և հարցրեց.

—Դու ասացիր խեղդվում է, ո՞վ է խեղդվում։

—Երեխան, յիմար, դու չես իմանում, քանի օր է, որ նա հիւանդ է, կոկորդը ուռչել է, հիմայ ցաւը սաստկացել է, խեղդվում է։

—Տիկնոջ հետ ինչ է պատահել։

—Ես ինչ գիտեմ, ինչ է պատահել. տիկինը իր սենեակում ընկած է։

Ներքինին այժմ բաւական բան հասկացաւ և աղախնի հետ շտապեց դէպի տիկնոջ սենեակը։

Բարեբախտաբար թէ աղախնի և թէ ներքինու բարձրացրած աղաղակները արձակվեցան մի և նոյն րոպէում, երբ բերդից սկսեցին պատասխանել թշնամու թնդանօթներին. Դրանց ձայնը խլացաւ հրանօթների ընդհանուր դղրդումների մէջ. Կանանոցում ոչ ոք չիմացաւ պատահած աղմուկը, և ոչ ներքինապետը, որը իր դիտանոցի